

УДК 35.072.6:349.2

СУТНІСНА ХАРАКТЕРИСТИКА ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДОДЕРЖАННЯМ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ПРАЦЮ

Терела Г.В., к. і. н., доцент
ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

У статті на основі проведеного аналізу існуючих у науковій літературі поглядів уточнені основні складові сутнісно-змістовної характеристики громадського контролю за додержанням законодавства про працю. Визначено загальні ознаки, притаманні найбільш масовому різновиду соціального контролю, та спеціальні ознаки, характерні для контрольно-наглядових правовідносин у сфері найманої праці.

Ключові слова: соціальний контроль, громадський контроль, профспілковий контроль, суб'єкти громадського контролю, профспілки та їх об'єднання, інститути громадянського суспільства.

В статье на основании проведенного анализа существующих в научной литературе взглядов уточнены основные составляющие сущностно-содержательной характеристики общественного контроля за соблюдением законодательства о труде. Определены общие признаки, присущие наиболее массовой разновидности социального контроля, и специальные признаки, характерные для контрольно-надзорных правоотношений в сфере наемного труда.

Ключевые слова: социальный контроль, общественный контроль, профсоюзный контроль, субъекты общественного контроля, профсоюзы и их объединения, институты гражданского общества.

Terela G.V. THE ESSENTIAL CHARACTERISTICS OF PUBLIC CONTROL OVER OBSERVANCE OF THE LEGISLATION ABOUT LABOR

On the basis of the analysis of the existing scientific literature looks essentially clarified the basic components of content-characteristics of public control over observance of labor legislation. The general features inherent in the most widespread kind of social control, and special features characteristic of the control and supervision of legal relations in the sphere of wage labor.

Key words: social control, public control, union control, subjects of public control, trade unions and associations, institutions of civil society.

Постановка проблеми. Становлення та практична реалізація дієвого механізму нагляду й контролю за додержанням законодавства про працю в сучасній Україні передбачають, з-поміж іншого, з'ясування сутнісних характеристик громадського контролю, що в свою чергу, набуває особливої актуальності у зв'язку з розбудовою громадянського суспільства та реорганізацією діючої системи контрольно-наглядових органів.

Показово, що на визначальне значення громадського контролю задля забезпечення додержання законодавства про працю вказували ще на початку ХХ ст., коли профспілкові організації не набули розвитку в Російській імперії, до складу якої входила тоді значна частина українських земель. С. Гвоздев у заключній частині своїх «Записок фабричного інспектора» з позиції суб'єкта державного контролю, знаючи усі його переваги й недоліки, писав: «Застосування законодавства ... досить недосконале; воно може бути повним ... тільки тоді, коли всюди набудуть розвитку вільні робітничі організації, тобто коли самі робітники будуть стежити за виконанням закону та перестануть поступатися своїми правами» [1, с. 225].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню сутності громадського контролю приділяли увагу такі вітчизняні та зарубіжні вчені-адміністративисти як С.Ф. Денисюк, В.М. Гаращук, І.О. Сквірський, В.П. Беляєв, В.М. Горшенєв, І.Б. Шахов та ін. З'ясування правової природи громадського контролю у сфері найманої праці досліджували такі вчені: В.М. Догадов, І.А. Цепін, Л.Г. Коняхін, В.І. Прокопенко, О.І. Процевський, Ф.А. Цесарський, М.В. Лушнікова. Окремі теоретичні питання, які пов'язані з визначенням сутнісної характеристики громадського контролю та тісно пов'язані з цим практичні аспекти механізму його реалізації й ефективності контрольної діяльності профспілок як основних суб'єктів громадського контролю, продовжують залишатися доволі дискусійними питаннями.

Метою статті є аналіз сутності громадського контролю за додержанням законодавства про працю, для з'ясування чого потрібно визначити як загальні ознаки, притаманні найбільш масовому різновиду соціального контролю, так і спеціальні ознаки, характерні для контрольно-наглядових правовідносин у сфері найманої праці.

Викладення основного матеріалу. Галузевий термін «громадський контроль за додержанням законодавства про працю», як і загальний термін «громадський контроль», незважаючи, зокрема, на використання останнього в понад двохстах нормативно-правових актах [2, с. 324], не має нормативного визначення й досить часто ототожнюється із самоврядним та профспілковим контролем. Така ж невизначеність характерна для наукової літератури та доктринальних трактувань.

У радянські часи – часи номінального владарювання мас трудящих, декларувалася наявність громадського та народного контролю. Так, у юридичному енциклопедичному словнику за редакцією А.Я. Сухарева громадський («суспільний») контроль визначався як найбільш масовий у соціалістичному суспільстві вид соціального контролю; важлива складова частина системи соціалістичного контролю, яка включає державний, державно-громадський (народний) і партійний контроль; одна з форм здійснення соціалістичної демократії; спосіб залучення широких мас до управління суспільством і державою, вираження повновладдя трудящих, суверенітету народу, необхідна умова правильного функціонування соціалістичного суспільства, виконання планів комуністичного будівництва, усунення виявлених порушень і недоліків [3, с. 192–193]. Як підкреслює О.А. Янчук, тодішне розуміння громадського та державного контролю фактично втілювало існує на той час ідеологію «залучення широких мас до управління суспільством і державою», обґрунтовувало таку ідеологію, надавало їй юридичного оформлення [4, с. 166].

Слід визнати, що в сучасній юридичній науці, як це часто мало місце в радянській літературі, визначення поняття «громадський контроль» переважно зводиться до вказівки на суб'єктів, які здійснюють контрольну діяльність. Так, В.В. Мальков під громадським контролем розумів «контроль над діяльністю органів радянського державного управління, здійснюваний радянськими громадянами та їх безпосередніми організаціями» [5, с. 27].

Більш обґрунтованим видається підхід тих вчених, які розкривають природу громадського контролю, виходячи з його сутності та мети, на реалізацію якої він спрямований. Наприклад, І.О. Сквірський визначає громадський контроль як діяльність громадськості (окремих приватних осіб та (або) громадських об'єднань), яка має на меті перевірку або спостереження з метою для протидії, попередження або припинення протиправних дій, рішень чи

бездіяльності суб'єктів публічного управління, а також надання їм необхідної організаційної допомоги [6, с. 39–40].

У сучасній юридичній літературі щодо загального поняття громадського контролю існують різні погляди науковців, і визначається він як один із видів соціального контролю; як контроль з боку різних громадських угруповань та окремих громадян; як важливий чинник забезпечення законності та механізм участі громадян в управлінні державними справами; як своєрідна форма зворотного зв'язку, який дозволяє побачити, виявити, наскільки точно витримуються параметри системи [7].

Головною особливістю громадського контролю, про що неодноразово наголошувалося у науковій літературі, є те, що діяльність громадських контролюючих органів назвати контролем можна тільки із значною долею умовності, оскільки в роботі багатьох із них відсутні обов'язкові ознаки контролю, а саме: право втручатися в оперативну діяльність того, кого контролюють, та право самостійно притягувати винних до юридичної відповідальності [8, с. 107]. Через відсутність вказаних ознак контролю В.В. Мурза вважає, що таку діяльність доречніше було б називати громадським наглядом [9]. Проте більш прийнятною видається точка зору С.А. Косіонова, який підкреслює, що вище зазначена особливість не заперечує природу громадського контролю, а лише доповнює його характеристику [10]. Такої ж позиції притримується і російський учений В.П. Беляєв, наголошуючи, що навряд чи коректно органи громадського контролю не вважати такими з однієї лише причини, що вони не наділені вищезазначеними правами, оскільки це не їхня функція, а функція органів державного контролю [11, с. 120].

Характерною ознакою громадського контролю є його рекомендаційний характер, проте це не позбавляє останнього можливості впливати на підконтрольні об'єкти в різних формах та різними засобами. Більше того, громадському контролю притаманний навіть ширший арсенал можливих форм контрольної діяльності порівняно із державним. Така позиція ґрунтується на принципі «дозволено все, що не заборонено законом», який використовується в діяльності громадських формувань, у тому числі профспілок та їх об'єднань, які, згідно зі ст. 259 КЗпП України, здійснюють громадський контроль за дотриманням законодавства про працю. Вирішення питань, у тому числі у сфері контрольної-наглядової діяльності, з урахуванням думки профспілок з юридичної точки зору означає, що проф-

спілки в цьому випадку наділені дорадчими правами, тобто рішення профспілкової організації не має обов'язкового характеру для відповідного органу управління. Проте при цьому профспілки мають право брати участь у розгляді своїх пропозицій згідно з ч. 5 ст. 21 Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності».

До загальних ознак варто також віднести значно меншу структурованість із низьким рівнем формалізації та нормативної регламентації громадського контролю в порівнянні з державним. Однак йому не притаманна жорстка ієрархічність. Усі суб'єкти громадського контролю є незалежними один від одного та самостійними в розробці стратегії контролю, форм та методів своєї діяльності [12, с. 89]. Так, профспілки можуть об'єднуватись з метою координації зусиль у певні структури, але відносини в таких об'єднаннях будуються цілком на договірних самоврядних засадах.

На відміну від державного контролю, унікальність громадського контролю полягає ще і в тому, що суб'єкт контролю при виникненні достатніх підстав не зобов'язаний застосовувати свої можливості, оскільки здійснення контролю по суті є його виключним правом, а не обов'язком [13, с. 44]. Із цього логічно випливає, що головною умовою ефективності громадського контролю є ініціативність його суб'єктів. Зазначена властивість свідчить водночас про диспозитивність громадського контролю на противагу державному, який має імперативний характер. Так, з метою належного здійснення контрольних функцій уповноважені представники профспілок мають право (але не зобов'язані – Г.Т.) вносити роботодавцям, органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування подання про усунення порушень законодавства про працю.

Щодо особливих ознак громадського контролю за додержанням законодавства про працю, варто підкреслити, що він є формою участі працівників у організаційно-управлінських відносинах. Незважаючи на те, що згідно зі ст. 259 КЗпП України громадський контроль здійснюється професійними спілками та їх об'єднаннями, це не виключає можливості здійснення такого контролю не лише колективними, але й індивідуальними суб'єктами, тобто самими громадянами, що слідує із самої природи громадського контролю як одного із різновидів соціального контролю. Варто наголосити, що профспілковий контроль за своєю суттю є вужчим від громадського, оскільки більшу частину своїх контрольних повноважень профспілки можуть реалізувати, захищаючи членів профспілкових організацій,

однак далеко не всі наймані працівники є такими. І лише у питаннях колективних інтересів працівників профспілки, їх об'єднання здійснюють представництво та захист інтересів працівників незалежно від їх членства у профспілках. У Положенні про Державну інспекцію України з питань праці зазначається, що інспекція має право залучати представників інститутів громадянського суспільства (за згодою) для розгляду питань, що належать до її компетенції [14]. Нормативне визначення інститутів громадянського суспільства надане у постанові Кабінету Міністрів України від 5.11.2008 р. № 976, згідно з якою до них належать: громадські організації, професійні та творчі спілки, організації роботодавців, благодійні та релігійні організації, органи самоорганізації населення, недержавні засоби масової інформації та інші невідповідні товариства й установи, легалізовані відповідно до законодавства [15].

У науковій літературі інститути громадського контролю пропонують класифікувати на дві групи. Перша представлена чисельними громадськими організаціями, які засновуються без будь-якої участі держави. Друга група інститутів включає організації, створювані за участю держави або при органах державної влади: різноманітні громадські палати, громадські ради тощо. На думку С.А. Косінова, близькість цих суб'єктів до влади, до органів держави дає підстави говорити, що контроль, ними здійснюваний, не є громадським повною мірою [16, с. 8]. Однак це питання досить спірне і лежить воно напевне у площині зрілості інститутів громадянського суспільства, їх здатності через своїх представників здійснювати реальний вплив на державні контрольні-наглядні органи. При Державній інспекції України з питань праці створена Громадська рада, яка є постійно діючим колегіальним виборним консультативно-дорадчим органом задля здійснення громадського контролю за діяльністю Держпраці, налагодження ефективної взаємодії останньої з громадськістю, врахування громадської думки під час формування та реалізації державної політики у сферах здійснення державного нагляду та контролю за дотриманням законодавства про працю [17]. Реалізуючи таку форму громадського контролю як громадська експертиза, Громадська рада (протокол від 10.04.2013 № 2-гр) надала висновок щодо законопроекту «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо удосконалення державного нагляду (контролю) та визначення сфер господарської діяльності, що підлягають державному нагляду (контролю)» [18].

Згідно зі ст. 246 КЗпП України контрольні повноваження первинні профспілкові організації здійснюють через утворені відповідно до статуту (положення) виборні органи, а в організаціях, де виборні органи не створюються, – через профспілкового представника, який діє в межах прав, наданих Законом України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» та статутом професійної спілки. На підприємствах, де немає професійної спілки, для здійснення громадського контролю за додержанням законодавства про охорону праці обираються уповноважені найманими працівниками особи з питань охорони праці.

З'ясування сутності громадського контролю нерозривно пов'язане з дослідженням механізму його реалізації, що є його зовнішнім виразом та віддзеркалює ефективність діяльності. Наукове опрацювання цього питання дозволяє відзначити, що на сучасному етапі механізм громадського контролю за додержанням законодавства про працю залишається не достатньо дієвим. Це є проявом незрілого громадянського суспільства та наслідком одержавлення профспілок за часів СРСР, коли вони, починаючи із прийняття 23.06.1933 р. постанови ЦВК і РНК СРСР та ВЦРПС «Про об'єднання Народного комісаріату Союзу РСР із Всесоюзною Центральною Радою Професійних Спілок», поступово перетворилися на недержавний допоміжний апарат державного управління радянських республік, отримавши повноваження здійснювати як державний, так і громадський контроль.

Аналізуючи правовий статус профспілок, радянський учений-адміністративіст В.Л. Кобалевський ще на початку 20-х рр. ХХ ст. писав, що останні, являючи собою різновид громадської організації, допомагали владі реалізовувати її функції, зокрема у сфері виробництва та промисловості [19, с. 112]. Однак перекладення на профспілки організаційних функцій щодо забезпечення виконання загальнодержавних планів розвитку народного господарства, що знайшло яскраве відображення у Статуті професійних спілок СРСР від 1.11.1963 р., призвело до протилежних змін у реалізації одного із основних завдань за цим же Статутом – посилення контролю за дотриманням трудового законодавства. Так, участь профспілок у підвищенні продуктивності праці через різноманітні форми соціалістичної змагальності не могла не позначитись на стані охорони праці, що знаходилась у сфері їхньої компетенції. За слушним зауваженням ученого-історика В.М. Докашенка, важко однозначно сказати, чи не стало соцзмагання на честь

XXII з'їзду КПРС причиною підвищеного травматизму, оскільки саме в рік його проведення спостерігалось істотне підвищення рівня виробничого травматизму в багатьох областях УРСР. У 1961 р. у порівнянні з попереднім роком він зріс у Закарпатській – майже на 13%, у Херсонській – на 16,5%, а в Чернігівській – аж на 40% [20]. Звичайно, за висновком науковця, цю залежність та причинно-наслідковий зв'язок треба ще доводити, але навіть з урахуванням вищезазначених фактів наведений приклад виглядає досить-таки симптоматичним.

До прийняття 15.07.1970 р. Основ законодавства Союзу РСР і союзних республік про працю у науковій літературі обов'язково підкреслювалося, на що звертав увагу радянський учений-трудолик А.І. Цепін, що профспілки здійснюють державний нагляд і громадський контроль за дотриманням законодавства про працю та правил з охорони праці. Основи законодавства про працю у ст. ст. 95 і 104 передбачили право профспілок здійснювати нагляд і контроль за додержанням законодавства про працю. При цьому ні один, ні інший вид діяльності не характеризувався ніяким епітетом. Тому І.А. Цепін вважав невдалими редакцію ст. 245 КЗпП РРФСР і аналогічних статей кодексів законів про працю союзних республік (зокрема, ст. 246 КЗпП УРСР від 10.12.1971 р.), відповідно до яких професійні спілки, а також технічна і правова інспекції праці, що знаходились у їх віданні, здійснювали поряд із спеціально уповноваженими на те державними органами, державний контроль за додержанням законодавства про працю [21, с. 252]. Водночас профспілки, громадські інспектори та комісії профкомів мали право здійснювати громадський контроль відповідно до положень про них, що затверджувались ВЦРПС. І.А. Цепін наголошував, що профспілковий нагляд і контроль за дотриманням законодавства про працю та правил з охорони праці є громадським у тому плані, що здійснюється громадською організацією, а не державними органами.

Як наслідок тривалого періоду одержавлення, сучасні профспілки не завжди проявляють належну ініціативність та наполегливість, реалізуючи свої контрольні повноваження. Так, 11.12.2012р. на виконання п. 5.1 постанови Президії ФПУ від 10.04.2012 р. № П-12-4 «Про забезпечення громадського контролю профспілок за дотриманням трудового законодавства» була укладена Угода про співпрацю між Державною інспекцією України з питань праці та Федерацією професійних спілок України [22]. Разом з тим, як констатують представ-

ники Профспілки працівників державних установ України, більшість профспілкових організацій взагалі не використовують можливостей, наданих їм угодою про співпрацю між ФПУ та Держпрацею. У всіх регіональних організаціях, окрім Волинської, Донецької, Кіровоградської та Дніпропетровської областей, у 1 півріччі 2012 року не було проведено жодної спільної перевірки [23]. За визнанням Ради федерації професійних спілок України «... виборні профспілкові органи всіх рівнів не в повній мірі реалізують надані їм законом повноваження» [24].

Не применшуючи жодним чином значення ініціативності представників профспілок задля забезпечення ефективності здійснюваного ними контролю, не можна не погодитися із висновками тих науковців, які, дослідивши розвиток громадського контролю, приходять до висновку, що останній може існувати та розвиватися лише у тій державі, керівництво якої зацікавлене в співпраці з громадськістю. У світлі цього видається, що реалізація громадського контролю за додержанням трудового законодавства повинна розвиватися насамперед через соціальний діалог, під яким розуміють процес визначення та зближення позицій між його сторонами, які представляють інтереси працівників, роботодавців, органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, з питань регулювання трудових та соціально-економічних відносин. У цьому випадку маємо поєднання можливостей ефективної реалізації суб'єктами громадського та державного контролю завдань у рамках так званого соціально-партнерського контролю, який за визнанням провідного російського вченого-трудолика М.В. Лушнікової, притаманний виключно трудовому праву [25, с. 53]. З 01.02.2013 р. набула чинності угода про співпрацю у сфері безпеки життєдіяльності населення на рівні Харківської області, предметом якої стало формування системних підходів до здійснення функцій державного нагляду, контролю та взаємодії, зокрема, при реагуванні на порушення вимог законодавчих та нормативно-правових актів щодо оплати, охорони та умов праці, пожежної та техногенної безпеки, забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення [26]. На ефективності такої співпраці наголошує й Рада федерації професійних спілок України, яка одним із своїх завдань, визначених у постанові від 12.12.2012 р. № Р-6-3, вбачає звернення з пропозицією до місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування щодо реалізації спільних заходів

сторін соціального діалогу з метою створення умов для належного здійснення профспілками громадського контролю за дотриманням трудового законодавства, включення відповідних положень до територіальних угод [27].

Висновки. Таким чином, громадський контроль за додержанням законодавства про працю – це здійснювана в особливому процедурному порядку діяльність профспілок та їх об'єднань, інших інститутів громадянського суспільства щодо перевірки діяльності роботодавця, дотримання трудових прав найманих працівників, що здійснюється на диспозитивних началах, без права втручатися в оперативну діяльність, наслідки якої мають рекомендаційний характер, а ефективність залежить від ініціативності його суб'єктів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гвоздев С. Записки фабричного инспектора. Из наблюдений и практики в период 1894-1908 гг.: монография / С. Гвоздев. – Изд. вт-е. – М.; Л.: Госиздат, 1925. – 227 с.
2. Музичук О. М. Контроль за діяльністю правоохоронних органів в Україні: монографія / О. М. Музичук. – Х.: ХНУВС, 2010. – 624 с.
3. Юридический энциклопедический словарь / [А.Я. Сухарев, М.М. Богуславский и др.]; гл. ред. А.Я. Сухарев. – 2-е изд., доп. – М.: Сов. Энциклопедия, 1987. – 528 с.
4. Янчук А.О. Поняття контрольної діяльності народу: конституційно-правовий аспект / А.О. Янчук // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – 2014. – Випуск № 24. – Том 1. – С. 165–169.
5. Мальков В.В. Общественный контроль в советском государственном управлении / В.В. Мальков. – М.: Моск. гос. ун-т, 1965. – 124 с.
6. Сквірський І.О. Теорія і практика громадського контролю у публічному управлінні: адміністративно-правове дослідження: монографія / І.О. Сквірський. – Х.: Ника Нова, 2013. – 428 с.
7. Кушнір С.М. Громадський контроль за діяльністю органів внутрішніх справ в Україні / С.М. Кушнір // Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки; [електронний ресурс]. – 2013. – № 1(1). – С. 9–15. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vznu_Jur_2013_1_3.pdf
8. Гарашук В.Н. Контроль общественных формирований и граждан как способ защиты прав личности в сфере государственного управления / В.Н. Гарашук // Проблеми законності. – 1998. – Вип. 36. – С. 105–109.
9. Мурза В.В. Роль громадського нагляду в державі / В.В. Мурза // Право і суспільство; [електронний ресурс]. – 2011. – № 1. – С. 33–36. – Режим доступу: pb.univd.edu.ua/?controller=service&action=download&download
10. Косінов С.А. Громадський контроль над державною владою як принцип демократії / С.А. Косінов // Юрист України; [електронний ресурс]. – 2012. – № 4. – С. 5–11. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/uy_2012_4_3.pdf

11. Беляев В.П. Контроль и надзор в Российском государстве: монографія / науч. ред. А.В. Малько. – М. : ТК Велби, Изд-во «Проспект», 2005. – 272с.
12. Вітвіцький С.С. Державний та громадський контроль в умовах розвитку громадянського суспільства: питання взаємозв'язку та взаємообумовленості / С.С. Вітвіцький // Форум права; [електронний ресурс]. – 2013. – № 3. – С. 88–92. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/fp_index.htm_2013_3_17.pdf
13. Сушинський О.І. Контроль у сфері публічної влади: теоретико-методологічні та організаційно-правові аспекти: монографія / О.І. Сушинський. – Л. : ЛРІДУ УАДУ, 2002. – 468 с.
14. Положення про Державну інспекцію України з питань праці: затверджено Указом Президента України від 6.04.2011 р. № 386/201; [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/13355.html>
15. Порядок сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади: затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 5.11.2008 р. № 976; [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/976-2008-п>
16. Косінов С.А. Вказана праця.
17. Положення про Громадську раду при Державній інспекції України з питань праці: схвалено на засіданні Громадської ради при Державній інспекції України з питань праці (протокол № 1-гр від 20.03.2013 р.); [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dpu.gov.ua/Lists/Regulations/DispForm.aspx?ID=3>
18. Висновок щодо законопроекту «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо удосконалення державного нагляду (контролю) та визначення сфер господарської діяльності, що підлягають державному нагляду (контролю)»: опубліковано відповідно до рішення Громадської ради при Держпраці України (протокол від 10.04.2013 № 2-гр); [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dpu.gov.ua/Lists/Activities/DispForm.aspx?ID=14>
19. Кобалевский В. Очерки советского административного права / В. Кобалевский. – Х. : Гос. издат. Украины, 1924. – 258 с.
20. Докашенко В.М. Одержавлення профспілок у колі статутних повноважень (середина 50-х – середина 60-х рр. XX ст.) // <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraciv/history/2008/76-63-4.pdf>
21. Цепин И.А. Профсоюзы и трудовые права рабочих и служащих. – М. : Наука, 1980. – 278 с.
22. Угода про співпрацю між Державною інспекцією України з питань праці та Федерацією професійних спілок України: схвалено Постановою Президії ФПС України № П-15-3 від 11.12.2012 р.; [електронний ресурс]. – Режим доступу : www.pmgd.dp.ua/info/fpu/p-15-3. Дос
23. Правовий захист / сайт Профспілки працівників державних установ України; [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ppdu-ua.org/?type=98>
24. Про завдання профспілкових організацій щодо забезпечення громадського контролю за дотриманням трудового законодавства: постанова Ради федерації професійних спілок України від 12.12.2012 р. № Р-6-3; [електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://document.ua/pro-zavdannja-profspilkovih-organizacii-shodo-zabezpechennja-doc130728.ht>
25. Лушникова М.В. Социально-партнерский контроль в трудовом праве // Актуальні проблеми трудового права і права соціального забезпечення: тези доп. та наук. повідомл. учасн. V Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 27-28 вересня 2013 р.) / За ред. В. В. Жернакова. – Х. : Право, 2013. – С.52–54.
26. Угода про співпрацю у сфері безпеки життєдіяльності населення на Харківщині; [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.social.org.ua/view/3004>
27. Про завдання профспілкових організацій щодо забезпечення громадського контролю за дотриманням трудового законодавства: постанова Ради федерації професійних спілок України від 12.12.2012 р. № Р-6-3; [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://document.ua/pro-zavdannja-profspilkovih-organizacii-shodo-zabezpechennja-doc130728.ht>